

TĂURILE ROȘIEI MONTANE

Prof. NICOLAE-RUSALIM SICOE, Școala Ciuruleasa

ABSTRACT: *Few thousands years ago in Rosia Montana there were drilled the depths, looking for the golden ores. These precious ores, once they were brought to the surface they were broken into pieces, to obtain the metal. In The Ancient Time the people used to break into pieces the golden rocks water. First they used them in rudimentary equipments, then in poles with a lot of arrows, which gave a big productivity.*

When Transylvania went over Austrian administration big changes were produced for those who work with gold, especially for their activity and life. To have more time, the water for poles, there were made big puddles which stored water and left it free when they needed it. It was exploited all the potential of the local relief.

Today you can see over 105 puddles or locks, which are situated in the north of the village, at Zănoaga, Gârda and Rotundu, in the east of the village at Vârși, Curmătura, Poieni, Sulley and Ghergheleu and more in the south at Cetate, Cărnice, Carpeni and Tille. They can be recognized after the reed and eventually after the prominent field, which showed us the place where a puddle was.

The biggest puddles, filled with water, can be seen in the beautiful landscape. Unfortunately, they were not established in the tourists' lines for this part of Abrud, and that's why they remained old historic relics which reminded us of the prosperous mining.

The biggest and most important puddles are: Tăul cel Mare, Tăul Țarinei, Tăul Cornii, Tăul Brazi, Tăul Anghel, Tăul Seliștii, Tăul Cartuș and Tăul Țapului. They are very precious for the tourists and it is necessary simple arrangements and some signs for you to see the paths, so that they bring more and more tourists. It would be necessary a whole day of travelling through this beautiful landscape.

Key words: *golden ores, equipments, puddles, historic relics, landscape, tourism.*

Dacia era cunoscută ca țară producătoare de aur din antichitate, fiind renumită încă în vremurile îndepărtate tocmai din cauza bogățiilor în metale prețioase. Nu fără temei mulți arhelologi și specialiști denumesc epoca bronzului pe teritoriul României- mai ales în spațiul intracarpatic- "epoca aurului". Începuturile exploatării zăcămintelor aluvionare de aur și prelucrarea acestuia s-au făcut încă din neoliticul târziu (cca 2800-1900 de ani înainte de Hristos).

Aurul extras din ținutul Abrudului este pomenit și de Herodot, constituind materia primă din care s-a făcut uriașul tezaur dac, dus de către împăratul Traian la Roma, ca și pradă de război.

După cucerirea și transformarea Daciei în provincie romană mineritul capătă un nou avânt, aducându-se mineri din toate părțile

Imperiului Roman. Se săpa mult în subteran, urmărindu-se filonul aurifer, acest lucru fiind atestat și de galeriile romane originale, care se mai găsesc în subsolul Roșiei Montane.

Odată scos la suprafață minereul aurifer trebuia spart, sfărâmat foarte fin și flutat, pentru a se alege aurul din steril. Activitate la fel de grea ca și extragerea minereului din adâncuri. În antichitate se folosea în acest scop mai mult munca oamenilor și a animalelor. Sute de generații s-au trudit și au încercat să ușureze această muncă foarte grea.

În Evul Mediu timpuriu apar primele instalații de sfărâmare rudimentare de tip șteamp, din lemn, care foloseau forța apei. Se punea problema stocării apei pentru a funcționa mai mult și astfel apar primele

tăuri pe pârauri și în hoancele mai adânci, tăuri mici sub capacitatea de 1000 m cubi volum de apă.

Trecerea Transilvaniei sub administrație austriacă a produs schimbări substanțiale în activitatea și viața aurarilor din ținutul Abrudului. În prima jumătate a veacului al XVIII-lea mineritul a devenit obiectul unor preocupări stăruitoare ale habsburgilor. Curtea imperială de la Viena avea nevoie de tot mai mult aur.

Împărăteasa Maria Tereza emite un regulament al minelor pentru Transilvania care, pe lângă întărirea controlului statului asupra mineritului particular are și părți bune, pentru că statul se implică mai mult în modernizarea mineritului. Astfel în secolul XVIII existau trei categorii de exploatare miniere:

- ▶ minele fiscului exploatare de stat;
- ▶ minele particulare;
- ▶ mici întreprinderi mai puțin controlate de autoritățile statului.

La primele două categorii se folosea tot mai frecvent munca salariată. Capitalismul se instalează în Țara Abrudului cu un secol înaintea altor ținuturi românești.

Aceste capacități de producție mai mari aveau nevoie și de mult mai multă energie. Aceasta era energia apei care se prăvălea cu ajutorul gravitației peste uriașele roți de lemn cu cupe. Dar de unde apă? Pe teritoriul Roșiei Montane nu curg râuri ori pârauri cu debite bogate. Era nevoie de construirea unor baraje, care să stocheze toată apa care vine din izvoare, din ploii ori din topirea zăpezilor.

Această oportunitate s-a ivit în timpul domniei strălucitei împărătese Maria Tereza (denumită local Măria Trezii). Statul de la Viena s-a implicat și a construit tăuri uriașe, cu zeci de mii de metri cubi de apă. Această apă era slobozită apoi după un program strict și punea în mișcare o salbă de șteampuri.

Dintr-o descriere a proprietarilor de șteampuri de la Roșia Montană, făcută în anul 1757, aflăm că au funcționat aici 119 șteampuri, repartizate pe tăuri astfel:

- ▶ Tăul Mare- 76 șteampuri;
- ▶ Tăul Corna- 36 șteampuri;
- ▶ Tăul Orlea- 6 șteampuri;
- ▶ Tăul Mic- 1 șteamp.

Mineralogul și specialistul minier Ignatz Von Born, cu prilejul vizitei sale din anul 1772, numără la Roșia Montană 226 de șteampuri cu un număr total de 2430 de săgeți de lemn, iar la Corna 254 de șteampuri cu 1458 săgeți.

La începutul lunii martie toți proprietarii de șteampuri curățau iazurile prin care curgea apa, de namol, nisip și resturi vegetale, pentru ca apa să curgă în voie spre roțile șteampurilor. Toamna târziu se curățau chiuvețele lacustre, se reparau digurile și instalațiile prin care curgea apa.

Șteampurile începeau să funcționeze din ziua de 18 martie a fiecărui an, până prin 15 noiembrie. Pe timp de iarnă majoritatea erau oprite. Ziua de 18 martie era marcată prin veselie și bucurie generală. Peste tot cântece, jocuri și chefuri, pentru că “porneau” banii la oameni.

În timpul săptămânii șteampurile funcționau de marți de la amiază până sâmbătă dimineața, iar în perioadele secetoase, mai ales în lunile august și septembrie, de miercură până sâmbătă dimineața. Aceste restricții erau necesare pentru refacerea debitului de apă din tăuri.

Șteampurile au funcționat paralel cu flotația statului de la Gura Roșiei până după cel de-al II-lea Război Mondial, la naționalizare. Atunci, brusc, pe valea Fioșului și în toată Roșia Montană s-a făcut liniște. Răpăitul săgeților șteampurilor a încetat pentru totdeauna.

Tăurile, dintr-o dată, au devenit inutile. După ce secole la rând furnizaseră, indirect, atâta energie, fuseseră “scoase la pensie”.

Cu toate că și în prezent tăurile au un însemnat potențial turistic, acesta nu a fost și nu este folosit, rămânând, astfel, doar vechi relicve istorice ce amintesc de un minerit înfloritor.

Astăzi se mai pot recunoaște peste 105 tăuri sau stăvilare, care sunt situate în partea

nordică a comunei, la poalele masivelor Zănoaga, Gârda și Rotundu, în partea estică a comunei, la polalele masivelor Vârși, Curmătura, Poieni, Sulley și Ghergheleu și mai multe în partea sudică a localității, în preajma masivelor Cetate, Cârnic, Cârnicel, Carpeni și Tille. Multe dintre acestea se pot recunoaște numai după vegetația de rogoz ori trestie, eventual după digul de pamânt proeminent, care indică locul unde se găsea un tău mai mare sau mai mic.

Tăurile mari, cu apă, se încadrează spectaculos în peisaj și ar putea fii puse destul de ușor, în circuitul turistic. Chiar dacă se va exploata zăcământul auro-argintifer de aici, multe tăuri rămân în afara perimetrului industrial, putând deveni locuri de relaxare și recreere pentru angajații companiei minere, dar și pentru potențialii turiști.

Se pot popula cu pești, se pot amenaja mici plaje în jurul lor și alte dotari necesare picnicului la iarba verde, se poate înota și se pot practica sporturi nautice, mai ales la Tăul cel Mare.

Obligatoriu trebuie marcat un traseu care să plece din Piața Roșiei Montane și să se întoarca tot aici, după ce s-au văzut toate cele 5 tăuri mari. Este un traseu care se face, lejer, într-o zi întreagă.

Tăul cel Mare (fig. 1), situate la altitudinea de 1025 m, în partea estică a comunei, are o suprafață de cca. 40 000 mp, un volum de 200 000 mc având o formă neregulată, cu două prelungiri (una spre Mușca și una spre Muntari). Este alimentat de trei pârauri ce izvorăsc din masivele Vârși, Rotundu și Sulley și din apa rezultată din ploi și zăpezi (ca și în cazul altor tăuri). Lungimea barajului este de 110 m, lățimea inferioară de 50 m, iar adâncimea de 25 m în interior și 30 m în exterior. Este prevăzut cu o conductă de scurgere a apelor cu un diametru de 35 cm, așezată într-o galerie subterană de 50 m lungime și care continuă sub dig până la fundul tăului, respectiv până la turnul de comandă în care se găsește ventilul de evacuare a apelor situate la adâncimea cea mai mare. Tăul datând din veacul al XVIII-lea a cunoscut mai multe refaceri, galeria de sub baraj împreună cu conducta și ventilele, precum și turnul cu podul de legătură și cei doi pilastrii de siguranță au fost construiți în anul 1913. Prin așezarea la o înălțime superioară a mai multor masive muntoase din zonă, prin închiderea firului principal al Văii Roșiei și prin pitorescul locului, Tăul cel Mare ar putea fi unul din cele mai atractive puncte turistice din zonă.

Fig. 1. Tăul Mare

Tăul Țarinei (altitudine 950m), aflat pe malul drept al Văii Roșiei (fig. 2), în interiorul Țarinei (suprafața cca. 5000 mp, volum de apă 25 000 mc), este alimentat de 2 pârauri. Este prevăzut cu un dig din zidărie de piatră, lung de 150 m, iar pentru reglarea debitului de apă furnizată este prevăzut, la mijlocul digului, cu o galerie subterană armată în beton, lungă de 15 m în care se gasește o conductă cu aceeași lungime și cu un diametru de 40 cm, prevăzute cu ventile puternice la intrare și la ieșire care se manipulează din turnul de comandă, respectiv de la gura galeriei de intrare. Tăul a primit aspectul actual în anul 1914, după ce a cunoscut mai multe refaceri, după

străpungerea digului care a avut loc în urma unor viituri puternice în anul 1898.

Tăul Anghelului (fig. 3) este situat mai jos de tăurile amenajate sub masivul Ghergheleu și umplut cu apă mai mult în anotimpurile ploioase. Suprafața lui este de cca. 6000 mp iar volumul de 18 000 mc. Are un dig artificial construit din zidărie de pământ în lungime de aprox. 120 m. Este alimentat de un singur pârau și are un canal de ieșire în parte deteriorat, pe unde se scurg apele în Tăul Brazi. Adâncimea maximă a tăului este de 6 m. În anotimpurile secetoase are tendința de secare, ceea ce nu-i scade din aspectul pitoresc, într-o ambianța montană foarte plăcută.

Fig. 2. Tăul Țarinei

Fig. 3. Tăul Anghelului

Tăul Brazi (fig. 4), singurul în preajma căruia s-a încercat amenajarea unui punct turistic (camping) și care și-a dobândit numele după vegetația specifică de conifere, are o suprafață de numai 9000 mp și un volum de aprox. 46 000 mc, este alimentat de 4 pâraie în partea estică și sud-estică și are un canal de ieșire construit dintr-un tub de fontă, prevăzut cu un ventil care se manevra dintr-un turn de comandă (distrus între timp), amenajat la mijlocul barajului. Barajul este construit din piatră necioplită și pământ, având în marginea sudică un deversor pentru evacuarea apelor în cazul unor viituri puternice. A alimentat mai multe șteampuri particulare, înca de la începutul veacului al XVIII-lea.

Tăul Cornei (fig.5), situat în partea de E-SE a Cârnicului deasupra statului Corna, la altitudinea de 940m. Întreaga zonă dominată de Piatra Corbului, are o înfățișare încântătoare și datorită aspectului arhaic a unor cătune specifice zonei miniere a Țării Abrudului. Barajul tăului, construit din piatră cioplită, poate fi apreciat ca operă de artă printre construcțiile cu caracter hidro-energetic, datând din secolul trecut.

Suprafața lacului este de 5000 mp, iar volumul de aprox. 20 000 mc, lungimea barajului este de 120 m, lățimea la bază de

15 m, iar adâncimea exterioară de 10 m. În partea interioară, digul este în pantă uniformă, iar în exterior, se dezvoltă sub formă de 5 trepte cu înălțimea de câte un metru. Pereții treptelor sunt înclinați spre interior pentru a se mări rezistența digului.

Tăul, fiind situat la poalele masivelor Cârnic, Ghergheleu și Citera, este alimentat în permanență de 5 pârauri, care formează de fapt locul de pornire a văii Cornei. Tăul are un canal de ieșire cu ventil manevrabil din turnul de comandă, situate pe marginea lui inferioară și legat de dig printr-un podeț de fier.

Digul are formă sinusoidală, o parte intrând în mijlocul lacului și două părți ieșind pe cele două margini ale sale, trasând astfel o curbă potrivită pentru prelucrarea presiunilor rezultate din împingerea apei. Construcția descrisă mai sus a cunoscut mai multe refaceri, cele mai importante fiind făcute la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea, respective în anul 1913 când s-au adăugat actuala galerie de sub dig, conducta de apă și turnul de comandă. Cei care se deplasează la acest punct turistic pot vedea, în preajma tăului, pe un promotoriu ușor aplatizat, locul unde se află una din necropolele romane ale anticului Alburnus Maior.

Fig. 4. Tăul Brazi

Fig. 5. Tăul Cornei

BILIOGRAFIE

1. Ianovici, V. et.al: *Geologia Munților Apuseni*, Ed. Academiei Romane, București; 1976.
2. Ianovici, V. Et.al: *Evoluția geologică a Munților Metaliferi*, Ed. Academies, București; 1969.
3. Ludușan, N. et. al: *Geografia județului Alba*, Ed. Aeternitas, Alba Iulia, 2008.
4. Morariu, T.; Bogdan, O.; Maier, A.: *Județul Alba*, Ed. Academies, Bucuresti, 1980.
5. Tomozei, C.: *Monografie a județului Alba*, Ed. Altip, Alba Iulia, 2008.
6. *Geografia României*, vol. III (*Carpații și Depresiunea Transilvaniei*) Institutul de Geografie, București; 1987.